

BŪTINOJO REIKALINGUMO NUOSTATŲ TAIKYMO PROBLEMA ĮSIGALIOJUS NAUJAJAM LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMAJAM KODEKSUI

Doktorantas Pavelas Kujalis

Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės katedra
Ateities g. 20, 2057 Vilnius
Telefonas 271 45 84
Elektroninis paštas btk@ltu.lt

Pateikta 2003 m. rugsėjo 3 d.

Parengta spausdinti 2003 m. gruodžio 8 d.

*Recenzavo Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto prodekanas doc. dr. Olegas Fedosiukas ir šio
Universiteto Socialinio darbo fakulteto prodekanas dr. Aurelijus Gutauskas*

S a n t r a u k a

Priėmus naująjį Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą (toliau – LR BK), būtinojo reikalingumo normoje atsirado kelios naujos nuostatos. Vienai iš jų ir skirtas šis straipsnis. Ši nuostata įtvirtinta 31 straipsnio 3 dalyje ir numato asmenų grupę, kurių teisė pasinaudoti būtinuoju reikalingumu yra ribojama. Pradėdamas nagrinėti tokių asmenų problemą, autorius siūlo juos vadinti specialiaisiais būtinojo reikalingumo subjektais. Nagrinėdamas specialųjį būtinojo reikalingumo subjektą, autorius aptaria jo santykį su gretutiniais baudžiamosios teisės institutais, t. y. su asmeniu, vykdančiu profesinę pareigą (LR BK 30 str.), ir su nusikalstamos veikos subjektu.

Straipsnyje daug dėmesio skiriama BK 31 straipsnio 3 dalies taikymo sąlygoms. Autorius pateikia argumentus, kuriais vadovaujantis galima teigti, kad tam tikrais atvejais specialusis būtinojo reikalingumo subjektas gali pateisinti pareigos nevykdymą būtinojo reikalingumo nuostatomis.

Nagrinėdamas LR BK 31 straipsnio 3 dalies formuluotę, autorius parodo, kad ji yra nepakankamai informatyvi ir, autoriaus nuomone, netobula. Toks nagrinėjamos formuluotės netobulumas gali turėti neigiamos įtakos taikant LR BK 31 straipsnio 3 dalį praktiniame teisėsaugos institucijų darbe, todėl straipsnyje pateikiamas patobulintas šios formuluotės variantas.

I ž a n g a

Naujajame LR BK, skirtingai nei 1961 m. Baudžiamajame kodekse (toliau – 1961 m. BK), daug dėmesio skirta aplinkybėms, šalinančioms baudžiamąją atsakomybę. Pirma, jos visos išdėstytos LR BK Bendrosios dalies V skyriuje. Antra, buvo įstatymiškai įtvirtintos penkios naujos aplinkybės, šalinančios baudžiamąją atsakomybę, tai: profesinių pareigų vykdymas (LR BK 30 str.), teisėsaugos institucijos užduoties vykdymas (LR BK 32 str.), įsakymo vykdymas (LR BK 33 str.), pateisinama profesinė ar ūkinė rizika (LR BK 34 str.) ir mokslinis eksperimentas (LR BK 35 str.). Trečia, buvo pakeistos buvusios būtinosios ginties, asmens, padariusio nusikalstamą veiką, sulaikymo bei būtinojo reikalingumo įstatymo formuluotės.

Šiame straipsnyje norėčiau pagvildinti vieną būtinojo reikalingumo naujovę, palyginti su 1961 m. BK, – apsistoti ties LR BK 31 straipsnio 3 dalimi, numatančia, kad „asmuo negali pateisinti pareigos nevykdymo būtinojo reikalingumo nuostatomis, jeigu jis dėl profesijos, pareigų ar kitų aplinkybių privalo veikti didesnio pavojaus sąlygomis“.

Ši būtinojo reikalingumo nuostata numato asmenų grupę, kurių teisė pasinaudoti būtinuoju reikalingumu yra ribojama. Tačiau reikia atkreipti dėmesį, kad tai nėra visiškai nauja

būtiną reikalingumo instituto nuostata. Dar 1903 m. Baudžiamojo Statuto [1] 46 straipsnio 3 dalis numatė, kad „išdėstytos (būtiną reikalingumo)¹ taisyklės nevertotinos tais atvejais, kada jau paties pavojaus vengti yra nusikalstamas darbas“ [2, p. 62]. Tačiau nė viename iš vėliau Lietuvos Respublikos teritorijoje galiojusią baudžiamųjų įstatymų, t. y. nei 1926 m. RTFSR baudžiamajame kodekse, nei 1958 m. TSR Sąjungos ir sąjunginių respublikų baudžiamųjų įstatymų pagrinduose, nei 1961 m. Lietuvos TSR BK tokios būtiną reikalingumo nuostatos nebuvo, nors tuometinėje baudžiamosios teisės teorijoje ji buvo minima gana dažnai [3, p. 40; 4, p. 21–22; 5, p. 221; 6, p. 314; 7, p. 460].

Tai, kad būtiną reikalingumo teorijoje asmens, turinčio pareigą veikti didesnio pavojaus sąlygomis, problema buvo nagrinėjama jau gana ilgą laiką, nesąlygojo aiškios teorinės pozicijos atsiradimo. Tai, be abejo, sukels tam tikrų problemų, taikant tokiems asmenims būtiną reikalingumo instituto nuostatas.

Pereinant prie pačios nuostatos analizės, reikia paminėti, kad asmuo, kuris netraukiamas baudžiamojon atsakomybėn už žalą, padarytą būtiną reikalingumo sąlygomis, yra būtiną reikalingumo subjektas. Tuo tarpu asmenį, negalintį pateisinti pareigos nevykdymo būtiną reikalingumo nuostatomis, jeigu jis dėl profesijos, pareigų ar kitų aplinkybių privalo veikti didesnio pavojaus sąlygomis, vadinsime *specialiuoju būtiną reikalingumo subjektu*.

Šis specialusis būtiną reikalingumo subjektas gali visiškai atitikti nusikalstamos veikos specialųjį subjektą. Jų nustatymas kartu su kitais nusikalstamos veikos požymiais yra pagrindas patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn. Dėl šios priežasties kyla klausimas, ar pagrįstai atsirado LR BK 31 straipsnio 3 dalis.

Iš pirmo žvilgsnio atrodytų, kad visus atvejus, kai žalą padaro asmuo, turintis tam tikras pareigas, reglamentuoja LR BK 30 straipsnis „Profesinių pareigų vykdymas“ arba konkrečių nusikalstamų veikų sudėtys, pavyzdžiui, 229 straipsnis „Tarnybos pareigų neatlikimas“. Kitaip tariant, jeigu mes nenustatome asmens, turinčio tam tikrą pareigą veikti, elgesyje LR BK 30 straipsnio sąlygų, jis turi būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, ir tam nereikalingos papildomos išlygos būtiną reikalingumo normoje.

Tačiau taip gali atrodyti tik iš pirmo žvilgsnio. Reikia nepamiršti, kad LR BK 31 straipsnio 3 dalyje kalbama apie pareigas, kurių atlikimas sukelia tam tikrą pavojų pačiam pareigos turėtojui. Tuo tarpu ne kiekviena pareiga gali sukelti pavojų, be to, LR BK straipsniai, numatantys baudžiamąją atsakomybę už pareigų nevykdymą, dažniausiai nieko nekalba apie pavojų, atsirandantį vykdant pareigas². Todėl būtiną reikalingumo straipsnyje nuostatos, kad „asmuo negali pateisinti pareigos nevykdymo būtiną reikalingumo nuostatomis, jeigu jis dėl profesijos, pareigų ar kitų aplinkybių privalo veikti didesnio pavojaus sąlygomis“, nebuvimas klaidintų pačius pareigos turėtojus dėl galimybės pasinaudoti būtinuoju reikalingumu, atsiradus pavojui jų asmeniui, turtui ir pan. bei galėtų sąlygoti neteisingą baudžiamosios atsakomybės pašalinimą.

---

¹ Paaiškinimas autoriaus.

² Išimtis yra LR BK 299 straipsnis „Pagalbos nesuteikimas susidūrus laivams“, tiesiogiai numatantis, kad laivo kapitonas gali nesuteikti pagalbos susidūrus laivams tik *rimto* pavojus savo laivui, jo įgulai ir keleiviams atveju, tuo tarpu paprasto (jūroje įprasto) pavojaus buvimas pareigos suteikti pagalbą nepašalina.

I. LR BK 31 straipsnio 3 dalies turinys

Dabar išsiaiškinsime, ką turėjo omeny įstatymų leidėjas, įtvirtindamas LR BK 31 straipsnio 3 dalyje draudimą pateisinti savo neveikimą būtinojo reikalingumo sąlygomis. Tokia įstatymų leidėjo nuostata reikalauja tam tikro paaiškinimo dėl jos taikymo sąlygų, t. y., ar būtinas reikalingumas netaikomas visais atvejais, kai pareiga nevykdoma, nors „dėl profesijos, pareigų ar kitų aplinkybių asmuo privalo veikti didesnio pavojaus sąlygomis“, ar turi tam tikrų ypatumų.

Teisinėje literatūroje reiškiamos kelios nuomonės, susijusios su šia problema. Pirmosios nuomonės šalininkai, nagrinėdami šį baudžiamosios teisės institutą, nesigilindami į specialaus būtinojo reikalingumo subjekto problemą, be jokių išimčių teigia, kad „tais atvejais, kai pareigų atlikimas siejamas su pavojumi jų turėtoji (vykdytoji), jis negali atsisakyti vykdyti tas pareigas, net jei jam tektų patirti tikrą pavojų“ [8, p. 22]. Panašiai specialųjį būtinojo reikalingumo subjektą traktuoja dauguma kitų autorių [9, p. 307–308; 10, p. 19–20; 11, p. 45].

Kitos nuomonės laikosi žymūs Rusijos baudžiamosios teisės teoretikai M. S. Grinbergas ir H. M. Ahmedšinas. Savo darbuose jie nepitaria griežtai, be išlygų baudžiamosios teisės teorijoje bei kai kurių šalių įstatymuose (tarp jų ir LR BK) suformuluotai nuostatai, jog asmuo, dėl profesijos, pareigų ar kitų aplinkybių privalantis veikti didesnio pavojaus sąlygomis, negali pateisinti pareigos nevykdymo būtinojo reikalingumo nuostatomis. Taip H. M. Ahmedšinas, nagrinėdamas karius kaip specialųjį būtinojo reikalingumo subjektą, padarė išvadą, jog „kariams būtinojo reikalingumo taisyklės gali būti taikomos ir tais atvejais, kai nedideliais karinės disciplinos bei teisėtvarkos pažeidimais pašalinamas didelės žalos kitiems interesams padarymas“ [12, p. 31]. M. S. Grinbergas tiesiogiai nurodo, kad „tokia kategoriška nuostata neteisinga“ [13, p. 65], be to, jo nuomone, „leistinas ... būtinojo reikalingumo normos pobūdis leidžia daryti išvadą, jog tais atvejais, kai profesinės veiklos metu atsiranda tokios situacijos, asmens, turinčio pareigą, elgesys turi būti laikomas teisėtu nepriklausomai nuo to, ar jis ėmėsi tam tikrų veiksmų grėsmei pašalinti, ar asmuo to išvengė ir grėsmė peraugo į realią žalą“ [13, p. 66]. Prie panašios išvados prieina straipsnio „Būtinas reikalingumas ir pateisinama rizika medicininiuose santykiuose“ autoriai. Jie teigia, kad „jokia gydytojo priesaika negali sąlygoti asmens baltu chalatu beteisę būseną ir versti suteikti ekstrinę, juo labiau nesertifikuotą medicinos pagalbą pažeidžiant savo teisę į poilsį“ [14, p. 23].

Matome, kad pateiktos nuomonės prieštarauja viena kitai ir negali kartu egzistuoti baudžiamosios teisės doktrinoje. Todėl būtina išsiaiškinti, kuri iš pateiktų pozicijų labiau tinka Lietuvos Respublikos baudžiamajai teisei.

Dabar pateiksiu argumentus, kurie, mano nuomone, turi parodyti, jog Lietuvos Respublikos baudžiamosios teisės doktrinoje antroji nuomonė yra priimtinesnė už pirmąją. Tai yra, kad, priklausomai nuo tam tikrų aplinkybių – gresiančio pavojaus realumo, galimos ir padaromos žalos santykio ir pan., vienais atvejais asmuo, turintis specialias pareigas, negali pasinaudoti būtinuoju reikalingumu, pateisindamas savo neveikimą, kitais – gali.

LR BK 31 straipsnio 3 dalyje kalbama vien apie pareigos *nevykdymą*: „asmuo negali pateisinti *pareigos nevykdymo* būtinojo reikalingumo nuostatomis, jeigu jis dėl profesijos, pareigų ar kitų aplinkybių privalo veikti didesnio pavojaus sąlygomis“, t. y. apie neveikimą, dėl kurio asmuo traukiamas baudžiamojon atsakomybėn bendrais pagrindais. Todėl, norint konkretų atvejį traktuoti remiantis LR BK 31 straipsnio 3 dalies nuostatomis, asmens veikoje turi būti visos sąlygos, būtinos norint jį patraukti baudžiamojon atsakomybėn už neveikimą.

Tai reiškia, kad būtinojo reikalingumo nuostatos netaikomos asmenims, turintiems tam tikrą pareigą, kai jų neveikimas atitinka tokias sąlygas:

1. Kai asmuo turi teisinę, o ne moralinę, religinę ar kt. pareigą veikti didesnio pavojaus sąlygomis. Tokia pareiga gali atsirasti dėl tiesioginės nuorodos įstatyme ar poįstatyminiame akte (pvz., LR BK 144 str. nustato kiekvieno turinčio pareigą „rūpintis nukentėjusiu asmeniu ir galimybę suteikti pirmąją pagalbą“ būtinybę tą pagalbą suteikti), dėl sutartinių santykių (pasamdyta auklė privalo užtikrinti jai patikėtų vaikų saugumą), dėl pareigų ar profesijos (pvz., policininkas turi „užkirsti kelią daromai nusikalstamai veikai ar kitam teisės pažeidimui“

[15]), dėl giminystės ryšių (LR CK 3.192 str. įpareigoja tėvus rūpintis savo vaikais ir 3.1205 str. įpareigoja pilnamečius vaikus išlaikyti savo tėvus) ir dėl paties asmens anksčiau atliktų veiksmų (vairuotojas privalo užtikrinti pirmosios pagalbos suteikimą asmeniui, kuris buvo sužalotas jo sukeltame autoįvykyje [16]). Svarbiausias šios pareigos bruožas yra tas, kad jos įgyvendinimą vienaip ar kitaip reguliuoja įstatymas, ir jos nevykdymas, atsiradus (jei būtinos) žalingoms pasekmėms, užtraukia baudžiamąją atsakomybę.

2. Kai asmuo turi realią galimybę veikti. Tai reiškia, veikti taip ir tada, kai to reikalauja pareiga. Galimybė veikti priklauso nuo daugelio aplinkybių, kurias galime suskirstyti į objektyvias ir subjektyvias. Objektyvias aplinkybes apibūdina „išorinės sąlygos, kuriomis pareigūnas atlieka savo tarnybinę veiklą“ [17, p. 132]. Tai gali būti kitų asmenų veikla, trečiųjų jėgų įsikišimas ir kita. Subjektyvias aplinkybes apibūdina „asmeninės pareigūno savybės: išsilavinimas, kvalifikacija, darbo patirtis ir kt.“ [17, p. 132–133].

3. Kai pareigos atlikimas gali užkirsti kelią gresiančiam pavojui. Tai reiškia, kad yra daugiau ar mažiau pagrįsta tikimybė, jog, atlikęs savo pareigą, asmuo išgelbės vertybę, kuriai gresia pavojus.

Paskutinės sąlygos išskyrimas, kalbant apie patraukimą baudžiamojon atsakomybėn už neveikimą apskritai, sukelia tam tikrų diskusijų. Tačiau šiuo atveju kalbama apie ypatingas situacijas, kai susiduria kelios saugomos vertybės, ir pareigos atlikimas turi išsaugoti vieną iš jų. Būtinajame reikalingume pareigos vykdymas siejamas su grėsme pačiam pareigos turėtojui, ir tai iš esmės keičia padėtį. Įprastomis sąlygomis galima diskutuoti apie pareigos įgyvendinimą, net jei pareigos atlikimas negali užkirsti kelio gresiančiam pavojui, o būtinojo reikalingumo aplinkybėmis, kai gresia pavojus pareigos vykdytojui, diskusijos negali būti. Toks įpareigotas veikti asmuo turi turėti teisėtą pagrindą atsisakyti vykdyti jam skirtą pareigą, paaiškindamas savo neveikimą būtinybe išsaugoti nors vieną iš vertybių.

Pavyzdžiui, vairuotojas, sukėlęs autoavariją, privalo suteikti pirmąją pagalbą nukentėjusiajam. Tačiau matydamas, kad kitas vairuotojas yra prispaustas ir nėra galimybės jo ištraukti, o automobilis dega ir tuoj pat gali sprogti, gali atsitraukti siekdamas išsigelbėti.

Taip pat reanimacijos gydytojas, matydamas asmenį, esantį kritinės būklės, privalo pradėti jį gaivinti [18]. Tačiau nustatęs, kad asmuo yra apsinuodijęs ypač pavojingais chemikalais, o dėl to gaivinimas kelia tiesioginę grėsmę paties gydytojo gyvybei, gali nepradėti jo gaivinti arba atsisakyti tai tęsti [18]. Matome, kad gydytojas turi įstatymiškai įtvirtintą pareigą veikti. Jis turi realią galimybę pradėti gaivinti asmenį. Tačiau neturi realios galimybės išgelbėti kito asmens gyvybės, nes pradėjęs arba tęsdamas gaivinimą pats mirs ir neišgelbės gaivinamo asmens gyvybės.

Baudžiamosios teisės literatūroje, mano manymu, ir praktikoje, kaip specialieji būtinojo reikalingumo subjektai dažniausiai esti medikai, policininkai ir gaisrininkai. Todėl toliau daugiau dėmesio skirsime būtent jiems. Reikia atkreipti dėmesį, kad visus šiuos subjektus sieja keli bendri dalykai.

Pirma, jų veikla labiausiai reglamentuota įstatymų, nes jos vykdymas vienaip ar kitaip susijęs su kitais asmenimis. Be to, reglamentuotas yra ne tik jų veikimas, bet ir neveikimas. Pavyzdžiui, gydytojas, norėdamas išsaugoti paciento gyvybę, gali amputuoti galūnę arba pašalinti tam tikrą organą ir paprastai negali atsisakyti gelbėti asmens gyvybės; policininkas, sulaikydamas nusikaltėlį, gali padaryti tam tikrą turtinę žalą trečiajam asmeniui, kartu jis neturi teisės nereaguoti į ruošiamą, daromą ar padarytą nusikaltimą; gaisrininkas, norėdamas neleisti išplisti gaisrui, gali sugriauti svetimą ūkinį pastatą, be to, kovoti su ugnimi jis privalo. Tam tikrą pareigos turėtojo elgesį reguliuoja skirtingos, tarp jų ir baudžiamosios teisės, normos. Asmens, turinčio tam tikrą pareigą, aktyvus elgesys gali atitikti konkretaus nusikaltimo, baudžiamojo nusižengimo arba LR BK 30 straipsnį (Profesinių pareigų vykdymas). Būtinajame reikalingume minimas vien tokio asmens neveikimas, t. y. pareigos neatlikimas.

Antras bendras bruožas yra tas, kad mediko, policininko, gaisrininko pareigos atlikimas gali būti siejamas su tam tikru pavojumi jiems patiems. To pavojaus buvimas, kai dėl jo asmuo neatlieka savo pareigos, primena būtinąjį reikalingumą. T. y. susiduria kelios vertybės, kurioms gresia pavojus. Viena vertus, yra pareigos turėtojo vertybės, kurioms sukliamas pavojus atliekant pareigą. Tai gali būti sveikata, laisvė, turtiniai interesai ir kita. Kita ver-

tus, yra vertybės, kurias turi apsaugoti asmuo, atlikdamas savo pareigą. Tos vertybės gali būti įvairios: kitų asmenų gyvybė, sveikata, laisvė, nuosavybės teisės, taip pat Lietuvos Respublikos interesai, teisingumo įgyvendinimas ir kita. Šių vertybių santykis gali būti įvairus. Pareigos turėtojo vertybės, kurias jis nori apsaugoti neatlikdamas pareigos, gali būti ir reikšmingesnės, ir ne tokios reikšmingos kaip tos, kurios turi būti apsaugotos atliekant pareigą. Ir pagaliau tos vertybės gali būti vienodai reikšmingos.

Pavyzdžiui, gaisrininkas atsisako gesinti degantį ūkinį pastatą, bijodamas dėl savo sveikatos. Paprastai sveikata yra daug svarbesnė vertybė negu nuosavybė. Kitoje situacijoje policijos pareigūnas negina žudomo žmogaus, bijodamas būti sumuštas. Tokioje situacijoje kito žmogaus gyvybė yra reikšmingesnė vertybė negu policininko sveikata. Dar kitu atveju gydytojas atsisako gydyti pacientą, bijodamas užsikrėsti. Įprastose situacijose vieno asmens sveikata yra tokia pat vertinga, kaip ir kiekvieno kito.

Taikant LR BK 31 straipsnio 3 dalį labai svarbią reikšmę turi pareigos turėtojo profesinis ar kitoks pasiruošimas veikti didesnio pavojaus sąlygomis. Ir medikai, ir policininkai bei gaisrininkai yra rengiami dirbti įvairiomis situacijomis. Tos situacijos gali būti eilinės, kasdieninės, negalinčios sukelti įstatymo saugomų vertybių kolizijos, ir tokios, kai vykdydamas tam tikras pareigas asmuo turi veikti didesnio pavojaus sąlygomis. Tačiau šių asmenų praktiniame darbe pasitaiko tokių atvejų, kurie viršija jų profesinio pasirėngimo ribas.

Vienu atveju priešgaisrinės gelbėjimo tarnybos pareigūnas, panaudodamas specialius įrankius, ištraukia iš sudaužyto automobilio nukentėjusįjį, arba asmuo praneša apie ruošiamą labai sunkų nusikaltimą. Šiais atvejais pareigos atlikimas nesukelia jiems pavojaus ir jos nevykdymas traktuojamas kaip nusikalstamas, jei bus nustatyta nusikalstamos veikos sudėtis.

Kitu atveju gaisrininkų komanda iškviečiama į objektą gesinti gaisro. Ugnis, dūmai, kitos nepalankios aplinkybės sukelia tam tikrą pavojų priešgaisrinės gelbėjimo tarnybos pareigūno sveikatai. Tačiau to asmens profesinis pasirėngimas, aprobuotų gaisrų gesinimo metodikų žinojimas, turimos specialios priemonės, skirtos jį apsaugoti, sumažina gresiantį pavojų iki minimumo. Pareigos nevykdymas tokioje situacijoje yra pareiginis nusižengimas arba nustačius nusikalstamos veikos sudėtį – baudžiamosios teisės pažeidimą.

Visiškai kitaip turi būti vertinama trečioji situacija, t. y. kai pareigos vykdytojui iškyla pavojus, kuris nėra numatytas jo darbą reglamentuojančiuose teisiniuose aktuose, ir dėl to tokia situacija peržengia jo profesinio pasirėngimo ribas. Kitais žodžiais tariant, asmuo yra visiškai nepasirėngęs tokioms situacijoms ir iš jo negalima reikalauti vykdyti pareigas susiklosčiusiomis aplinkybėmis. Nei Policijos veiklos įstatyme, nei Valstybinės priešgaisrinės priežiūros nuostatuose, nei medikų veiklą reglamentuojančiuose teisės aktuose nėra nuorodos į tai, jog šie subjektai turi vykdyti savo pareigas aukodami savo sveikatą ar gyvybę. Taip pat tuose teisės aktuose neminima, jog būtinasis reikalingumas netaikomas šiems asmenims. Tokios ypatingos situacijos gali atimti realią galimybę veikti ir (arba) pašalinti galimybę užkirsti kelią gresiančiam pavojui.

Pavyzdžiui, gaisrininkai, iškviešti gesinti gaisro, gali atsisakyti tai daryti, jei toje vietoje vyksta susišaudymas ir jie atsidurtų ugnies linijoje. Tokioje situacijoje gaisrininkų sveikatai ir gyvybei gresia realus pavojus, kuris niekaip nereglamentuotas jų darbo instrukcijose ir viršija jų profesinio pasirėngimo ribas. Kitu atveju policijos pareigūnas gali nesiimti aktyvių veiksmų ginkluotų plėšikų atžvilgiu, jei yra aiški jų jėgos persvara. Nes ir turėdamas realią galimybę veikti, policininkas neturi galimybės užkirsti kelio daromam plėšimui ir gali tik iškviešti pastiprinimą.

Remiantis minėtomis išvadamis galima teigti, kad LR BK 31 straipsnio 3 dalyje kalbama apie tipiškus tai profesijai pavojaus atvejus, nes specialių būtinojo reikalingumo subjektų „profesinis pasirėngimas, ekipuotė ir kt. skirti tipiškiems jų profesijai pavojaus pašalinimo atvejams“ [19, p. 65], o reikalavimas jų veikti bet kokiomis sąlygomis prieštarautų gyvenimo logikai bei bendroms atsakomybės už neveikimą teorinėms nuostatomis.

Apibendrinant, kas buvo pasakyta apie specialųjį būtinojo reikalingumo subjektą, galima teigti, kad jis gali pateisinti pareigos nevykdymą būtinojo reikalingumo nuostatomis šiais atvejais:

1. Kai jo pasyvus elgesys neatitinka bendrųjų baudžiamosios atsakomybės už neveikimą nuostatų, t. y. specialaus būtinojo reikalingumo subjekto neveikimas atitinka nors vieną iš toliau pateiktų aplinkybių:

- 1.1. nėra teisinio akto, numatančio pareigą veikti susiklosčiusioje situacijoje;
- 1.2. nėra realios galimybės veikti, kaip to reikalauja situacija;
- 1.3. pareigos atlikimas negali užkirsti kelio gresiančiam pavojui.

2. Kai subjektas pagal savo profesiją, pareigas ar kitas aplinkybes nėra parengtas atremti pavojus, kylančio atliekant pareigą.

Iš pateiktos analizės darytina išvada, kad LR BK 31 straipsnio 3 dalyje suformuluota taisyklė nėra absoliuti. Atsižvelgiant į susiklosčiusią situaciją, asmuo gali pateisinti pareigos nevykdymą būtinojo reikalingumo nuostatomis net tada, kai jis dėl profesijos, pareigų ar kitų aplinkybių privalo veikti didesnio pavojus sąlygomis.

II. Pasiūlymai dėl LR BK 31 straipsnio 3 dalies pakeitimo

Reikia atkreipti dėmesį, kad dabartinė LR BK 31 straipsnio 3 dalies formuluotė nėra tobula. Joje įtvirtinta bendra nuostata, jog specialieji būtinojo reikalingumo subjektai negali pasinaudoti šia aplinkybe, šalinančia baudžiamąją atsakomybę. Mano manymu, tai gali klaidinti ir sąlygoti neteisingą tų subjektų apkaltinimą ir nuteisimą, nes formaliai reikia nustatyti tik tai, kad subjektas turėjo veikti, bei tai, kad toks veikimas yra potencialiai pavojingas. Pavyzdžiui, policininkas turi užkirsti kelią daromai nusikalstamai veikai ar kitam teisės pažeidimui, o tai yra padidėjusio pavojus situacija. Todėl, jeigu policininkas leistų nuvažiuoti iš įvykio vietos plėšikams, kurie grasino jam šaunamuoju ginklu, policininką būtų galima traukti baudžiamojon atsakomybėn.

Nagrinėjamo straipsnio 3 dalies formuluotėje vartojama „*didesnio pavojus*“ sąvoka yra neaiški. Ji nenurodo, koks pavojus yra *didesnis* ir ar gali būti *kitoks* pavojus (jis neminimas kitose BK 31 str. dalyse). Be to, pavojus visiškai nesiejamas su konkrečia situacija, o tai ypač svarbu, nes, kaip buvo rašyta, pareigos vykdytojui kilęs pavojus gali grėsti ir reikšmingesnėms, ir ne tokioms reikšmingoms vertybėms negu tos, kurios turi būti išsaugotos atliekant pareigą. Be to, specialusis būtinojo reikalingumo subjektas gali būti neparengtas veikti tokiomis aplinkybėmis arba pats pavojus gali objektyviai pašalinti galimybę veikti.

Kad taip neatsitiktų, reikėtų reformuluoti LR BK 31 straipsnio 3 dalį – pakeisti žodžius „*didesnio pavojus sąlygomis*“ žodžiais „*kilusio pavojus sąlygomis*“, ir LR BK 31 straipsnio 3 dalies formuluotė būtų tokia: „Asmuo negali pateisinti pareigos nevykdymo būtinojo reikalingumo nuostatomis, jeigu jis dėl profesijos, pareigų ar kitų aplinkybių privalo veikti kilusio pavojus sąlygomis.“

Toks LR BK 31 straipsnio 3 dalies suformulavimas lems būtinybę kiekvienu konkrečiu atveju nustatinėti, ar pareigos turėtojas privalėjo veikti *susiklosčiusio* pavojus sąlygomis, t. y. ar kilęs pavojus neviršijo tipinio pavojus lygio, panaikindamas subjekto pareigą veikti.

Išvados

1. Specialiajam būtiną reikalingumą subjektui taikomos bendros baudžiamosios atsakomybės už neveikimą sąlygos, t. y., kad asmuo turėjo teisinę pareigą veikti, turėjo realią galimybę veikti bei kad pareigos atlikimas galėjo užkirsti kelią gresiančiam pavojui.

2. Jei pavojus, kylantis dėl pareigos atlikimo, viršija asmens profesinio ar kitokio pasiruošimo lygį, jis gali pateisinti pareigos nevykdymą būtiną reikalingumą nuostatomis.

3. LR BK 31 straipsnio 3 dalies formuluo­­tė turi būti pakeista.

LITERATŪRA

1. **Valstybės** žinios. 1919. Nr. 2.
2. **Baudžiamasis** Statutas su papildomaisiais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais. – Kaunas: D. Gutmano knygynas, 1934.
3. **Stankevičius V.** Baudžiamoji teisė. Paskaitos. – Kaunas: Lietuvos universiteto Teisių fakultetas, 1925.
4. **Klimka A.** Aplinkybės, pašalinančios veikos pavojingumą visuomenei. – Vilnius: Vilniaus valstyb. V. Kapsuko v. universitetas, 1966.
5. **Таганцев Н. С.** Русское уголовное право. Лекции. Часть общая. Том 1. – Москва: Наука, 1994.
6. **Познышев С. В.** Основные начала науки уголовного права. Общая часть уголовного права. – Москва: Издание А. А. Карцева, 1912.
7. **Пионтковский А. А.** Учение о преступлении. – Москва: Государственное издательство Юридической литературы, 1961.
8. **Слуцкий И. И.** Обстоятельства, исключающие общественную опасность и противоправность деяния по советскому уголовному праву. Автореф. дис. – Ленинград, 1954.
9. **Баулин Ю. В.** Обстоятельства, исключающие преступность деяния. – Харьков: „Оснрва“ изд-во при Харьк. ун-те, 1991.
10. **Винокуров В. Н.** Крайняя необходимость как обстоятельство, исключающее преступность деяния. Автореф. дис. – Рязань, 1999.
11. **Шурдумов А. Ю.** Понятие обстоятельств, исключающих преступность деяния. – Нальчик: „Эль-фа“, 2000.
12. **Ахмедшин Х. М.** Обстоятельства, исключающие общественную опасность и противоправность деяния: Лекции 1–я и 2–я. – Москва: Типография ВПА, 1958.
13. **Гринберг М. С.** Должностные преступления и крайняя необходимость // Советское государство и право. – Москва: Наука, 1989. № 5.
14. **Битеев В., Мазин П., Пономарев Г.** Крайняя необходимость и обоснованный риск в медицинских отношениях // Уголовное право. – Москва, 2001. № 3.
15. **Lietuvos Respublikos** policijos veiklos įstatymas. 2000 m. spalio 17 d. Nr. VIII–2048. 21 str. 1 d. 2 p.
16. **Lietuvos Respublikos** 1993 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 883 „Dėl kelių eismo taisyklių patvirtinimo“, 28.1.2. p.
17. **Уголовное** право Российской Федерации. Общая часть. – Москва: Юристъ, 1999.
18. **Lietuvos Respublikos** žmogaus mirties registravimo ir kritinių būklių įstatymas. 2002 m. balandžio 4 d. Nr. IX–836. 9 str. 3 p., 10 str. 3 p. ir 11 str. 4 p.
19. **Михайлов В. И.** О социально-юридическом аспекте содержания обстоятельств, исключающих преступность деяния // Государство и право. – Москва: Наука, 1995. № 12.

Problems of Application of Necessity Regulations Arising due to the New Criminal Code Effect

Doctoral Candidate Pavelas Kujalis

Law University Of Lithuania

SUMMARY

A new Criminal Code of the Republic of Lithuania was passed on September 26, 2000. It notably changed the institute structure of circumstances that eliminate criminal responsibility and position in the system of other standards. These changes also touched the necessity, in which several new regulations appeared; this article is dedicated to one of them.

The article analyzes the problem of a person whose right to use the regulations of necessity is being limited. This regulation of necessity became very urgent after acceptance of the new Criminal Code.

In the beginning of the article, the author notes that the regulation of necessity for the first time appeared in Lithuanian Criminal Laws in January 16, 1919, when the Russian Criminal Statute of 1903 was admitted as a valid criminal law in the territory of Lithuania. However, in spite of such long history of the regulation of necessity being discussed, theoretical position for its application has not been formed in the criminal law of Lithuania. This issue was only mentioned in Literature dedicated to the problems of necessity without paying sufficient attention to it. Therefore, it can be clearly stated that this is the first research dedicated to this issue of necessity.

The author of the article suggests to call the person, whose right to use regulations of necessity is being limited, a special subject of necessity. The author also says that this regulation of necessity may be applied only in case of the special subject of necessity being inactive. The author, further on looking into the problem of special subject of necessity, discusses its relationship with the person fulfilling his professional duty (Article 30 of the CC of the Republic of Lithuania) and with the crime subject.

The article discusses opinions and arguments of various scientists of criminal law that stand as the basis for the issue discussed.

An attention is drawn on the formulation that provides special subject of necessity of Part 3 of Article 31 of Criminal Code of the Republic of Lithuania, which is little informative and in the author's opinion is imperfect.

The author draws a conclusion while examining the problem of special necessity subject that a person will not be able to justify the unfulfilled duty by the regulations of necessity when his inaction corresponds to two regulations. Firstly, it is general requirement for criminal responsibility for inaction. Secondly, when the danger that appears because of fulfilling the duty is not going to excel the limits of his professional or other preparation. However, if inaction of special subject does not correspond to any of the conditions mentioned above, and there are other regulations of necessity in his activity, his inaction will be acknowledged as legal. Following these conditions, the author gives suggestions for amendment of Part 3 of Article 31 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania.

